

СШИТОК 61

Ціна 15ц. 10 за \$1.25

ДО НАБУТЯ У ВСІХ КНИГАРНЯХ

ПІРВАНЕ ДИТЯ

Роберт Блюм

РОБЕРТ БЛЮМ
вождя циганів.

хлопці скипіли й почали вже відгрозжувати ся, затисненими кулаками грізно вимахуючи. Та в тім дав ся чути голос старого Муї.

— Щоб знати, чи дійсно стала ся тобі кривда і чи ненависть до тамтого чоловіка є оправдана, мушу дещо більше про сю справу розвідати. Опісля скажу тобі, чи є для тебе місце в моєму шатрі.

В моєму шатрі, кажу, бо лиш тим кутком я можу розпоряджати — а й се доперва тоді, коли другі на се згодять ся. Передовсім ходить о се, щоб наш вожд розсудив, чи можна тебе прийняти поміж „Бушків” ...

— Вожд? — перебила циганка. — А де-ж він є?

Старий Муя мовчки вказав на Блюма, а лице циганки зраджувало певне счудуванє. Не сподівала ся, щоб той молодий чоловік був їхнім вождом.

Нараз приступила до нього й бистро в очі вдивившись, сказала:

— Ви чули, що дідусь сказав. Розкажу все подрібно, а ви розсудите, чи можу остати між вами!

Блум притакнув головою.

Вислухаємо тебе терпеливо а тоді осудимо — відповів Блум.

Підійшла до гробика, а двох циганів підняло малесеньке тіло із землі. В послідню хвилию розлуки прокинулася в неї материнська любов. Ваня забула про свою присягу а думала тільки про те бідне, малесеньке сотворіннячко, що в ту хвилину мали спустити у гріб.

Із диким криком кинула ся на цигана, що на руках тримав мертве тіло дитини та гірко ридаючи вирвала від нього.

— Пращай, Дуя, мій коханий! Хай ангелики рожами встелять тобі доріжку до Бога, де самих роскошій знаєш! Не знати меш більш голоду і не плакати меш від холоду, — там сонце вічно присвічувати буде тобі! А як колись і мені час прийде, будеш ждав мене у небі та введеш мене до раю, де нема ніякої журби, ні бід, а лиш вічне вдоволенє і щастє!

Пращай Дуя — спи спокійно!...

Присутні мовчально та з повагою прислухували ся тому пращаню і ніхто не поважив ся її в тім перебивати.

— Берить його! — сказала Ваня. — Чим довше дивлюсь на нього, кров бурить ся в мені й доводить до божевілля!...

Страшенно змінилась. Її очі запалілись диким вогнем а ні одна слеза в них не закрутилась. Пригризла уста і мовчки придивляла ся, як дитину в полотно завивали та у гріб спустили.

В хвилию пізнійше насипали могилку над дитиною і цигани вернули в обоз.

Ваня йшла знова побіч Ільони. За ними поступав старий Муя, голову звисивши у низ.

В обозі цигани розійшли ся по своїх жилищах, але опісля зібрали ся на одному місці, вижидаючи висліду розмови між Ванею, Блюмом та старим Муєю.

— Ходи з нами! — сказав Роберт до циганки. — Тепер зможеш все розповісти!

— Се сказавши, увійшов із нею і старим її дідусем у своє шатро, що стояло посередині майдану.

Блюм сів а також старий Муя, Ваня же стояла перед ними.

— Говори! — приказав Блюм.

Циганка кивнула головою, але ще довгий час в шатрі була глибока тишина. Ваня стояла непорушно і вдивляла ся поперед себе, немов надумувала ся від чого почати.

Була се стара пісенька а однак вічно нова!...

Весело пригравали музики до танцю молодої циганки, що недавно тільки що пристала до гурту циганів племені „Бушки”.

— Та — оповідала Ваня — в розпуці і трівозі прийшлося ножом боронити своєї чести перед влізливим нахабою.

Вона його смерті не хотіла — тільки боронилась... але остра ножака влізла за глибоко в тіло й серце йому прошила. Втікла, бо знала, що його смерть схотять на ній пімстити а перед їх местю і рідна мати не буде в силі її охоронити.

Добила ся пішком до обозу „Дунків” і, по короткій нараді, вони її прийняли поміж себе.

І не пожалували того, що її до себе пригорнули, бо

ніхто із них не вмів так на ситку грати і чардаша гуляти, як вона.

Ні одна із циганок не мала так палких, чорних очей, що так сильно розгрівали серця молодіжці, як вона. То-ж хлопці навіть із подальших сіл приходили, щоб лиш налюбуватись стрункою постатю Вані. Всіх роз'ярувала, а лиш її серце все холодним оставало. Вона для кожного мала усмішку — але її серце все оставало наче ожеледею прикрите, аж...

... аж остаточно й її не минуло...

Ось, скінчило ся циганське представлене. Цікаві глядачі виходили із шатер жартами перекидаючись, та веселі розходились домів. Остав ще гурток дітий, яким тяжко було розлучити ся із циганчуками.

Врешті й вони розбігли ся домів, коли лампи почали погасати.

Недалеко від шатра ховав ся поза деревами якийсь мущина, що пильно вдивляв ся в одно шатро.

Часами відвертав ся назад себе, в сторону, де стояв світлом осяяний ще циганський віз.

Він добре знав, хто там перебував. Його очі блистіли, лиця кровю налились. Зручно, як кіт, на пальцях підкрадав ся до воза та недалеко від того-ж задержав ся. Незабаром і в тому возі погасло світло і східцями почала спускати ся на землю якась дівчина.

— Ваня...

Видно не дочула голосу, бо пішла у противному напрямі, до вогнища, при якому сидів гурток циганів.

Не зайшла далеко, бо той мущина дігнав її та зловив за рамя.

— Ваня! Чому втікаєш від мене?

Його голос був придавлений, хрипливий, а груди живо й високо знімалась.

Дівчина метнулась й увільнилась від нього.

— Не втікаю перед вами, але і не шукаю! А що вам на сьому залежить, чи бідна циганка за вами шукає, чи втікає від вас?

— Не коверзуй! — просичав. — Адже-ж ти добре знаєш, що я тебе кохаю! Чи може думаєш, що кожного вечера приходжу лиш на се, щоб ваші штуки бачити?

Ваня! Ти знаєш, що я найбагатший у селі! Остань зі мною! Я без тебе вже не в силі жити!

Поглянув на неї, немов очима хотів їй пожерти.

Не можете жити без мене? — повторила. — А як же ви жили, поки мене пізнали? Ви найбагатший у селі — се знаю — але чому якраз бідної циганки вам захотіло ся? Дівчата у селі були б щасливі, коли б ви з котрою схотіли оженити ся, а вони вам більш підхожі, як бідна Ваня...

— Але я тих дівчат не люблю! — перебив їй нетерпляче. — Тебе лиш хочу, Ваня, бо тебе одну лиш кохаю!

Чи він бачив, як її очі під вражінем його слів вогнем блиснули?...

Нарав обіймив її і пристрасно до себе пригорнув.

Вона не пручала ся — не рушила ся навіть тоді, коли його уста її волося диткнули ся.

Аж ось почула горячі його поцілуї на своїх устах. Коли остаточно, після якогось часу, висунула ся із його обіймів, мала якісь дивні відблиски у своїх очах.

— Ходи! — шепотів їй до ух. — Остав тут все! У мене мати меш всего, чого лиш забажаєш! Ваня, ходи сейчас зі мною.

Але вона заперечила:

— Тепер ні, Альфо! Вони би мене силою до себе знова притягнули, бо своїми танцями я чимало гроший їм заробляю!

Але за три дні правдоподібно вони забирають ся із відси, а тоді знайду нагоду, щоб незамітно відістати ся на волю. Зроблю се в ночі й вони не зміркують куди я поділа ся.

Він впирав ся, щоб дівчина зараз із ним, пішла та се ні на що не придало ся — Ваня остала при своїому.

Альфо був струнким, сильним парубчаком. Із огорілого лиця світило двоє темних, лискучих очий.

Вона здавна знала про се, що Альфо лиш задля неї поміж циганів заходив і її серце живійше ковтало, коли, входячи у шатро, його стрічала.

Опісля дізнала ся Ваня, що він мав найбільше хазяйство в тому селі і була би радо вийшла за нього, бо його кохала. Однак не могла сьому повірити, щоб він, так бо-

гатий син хазяйський справді бажав женити ся із нею — бідною, безпритульною циганкою...

Третьої днини вибрались цигани в дорогу. Вже перед тим порозумів ся Альфо із Ванею, де має її слідууючої ночі виждати.

Все добре повело ся. Витяла отвір в полотні, що віз був прикритий і в сей спосіб незаметно викралась із воза.

Щоб не дати причини до базіканя та обмови в родинному селі, Альфо винаймив для неї малу хатину в поблизькому селі.

Приходив до неї вечером, коли сутінь кругом все покривала, а цілу днину бідна циганка мусіла самотинно перебувати.

Се не подобалось їй, але коханок потішав, що се не довго потриває, а тільки найперше відправить своїх парубків та дівки а тоді її забере до себе.

Так минали тижні. Закохана парочка, пережила щасливо час захвату, однак Альфо і не думав, щоб додержати своєї обіцянки, а коли Ваня пригадувала се, він завжди мав якийсь викрут на своє оправдане і все відкладав на пізнійший час.

Відтак почав що раз рідше приходити а бідна циганка не раз надармо його вижидала.

Коли після такої перерви знова з'являв ся все вмів щось на своє оправдане знайти, але до душі Вані закрив ся сумнів та підозріне. Вже не довіряла його словам.

Альфо остерігав її, щоб ради власного добра не приходила до його села і Ваня дотепер придержувалась тої перестороги.

Нараз в її житю зайшло щось такого, супроти чого всякі сумніви уступили.

Ваня почула, що стала матірю...

Альфо вже майже три тижні не приходив до неї і бідна циганочка, не будучи в силі заспокоїти себе, одного вечера вибрала ся до нього.

Вже було пізно, коли підійшла до його хати.

Дівчата й парубки полягали вже спати, бо мали вчасно вставати до роботи. В його хаті було вже також зовсім темно.

Двері були замкнені і Ваня не знала, що почати.

Чи Альфо був в дома? Не хотіла ковтати у двері, щоб не збудити челяди і не звернути на себе уваги.

Ще надумувала ся, що почати, коли нараз почула наближаючі ся до хати голоси.

Сховала ся поза керницю, щоб її прохожі не добачили.

За хвилю були вже так близько, що Ваня могла їхні голоси розрізнити. Один із них був Альфо.

Спинили ся при фіртці, яких десять ступінів від місця, де Ваня прикучула.

— Надумай ся ще, Альфе! — сказав один, видно вже старший мущина. — Не хочу тебе намовляти, ні силувати, хоч ся справа була вже між твоїм батьком а мною до ладу обдумана. Однак ми оба рішили не натискати на наших дітей. А що Блянка тебе кохає, то хиба ти вже міг пізнати!

І ось, ще що хотів я тобі сказати, Альфе! Вчера був у мене батько Михайло Гадйоса — ти його хиба знаєш і знаєш, що він не належить до найбіднійших. Зразу говорив загально, про всячину, а наприкінці виявив яка причина його відвідин. Сказав, що із Блянки і Михайла булаб несогірша пара і...

— А що ви на се сказали? — живо перебив Альфо.

— Я не сказав ні „так” ані „ні” — відпер той же. — Я дав йому пізнати, що Блянка ще за молода та щоби колись пізнійше зголосив ся!

— Нехай більш не показує ся у вас! — кликнув Альфо. — Коли хочете отже Вальосе, то весіле можемо справити ще сьої зими! Розумієть ся — коли і Блянка є за тим!

— Не спіши ся, Альфе — напоминав старий — щоб пізнійше не жалів того, що...

— Ні, ні! Адже знаю, що говорю — нетерпляче говорив Альфо. — В дома потреба мені жінки, щоб хазяйства доглянула, бо на дівок та парубків не можна здати ся. Я вже самий думав зайти до вас і ту справу покінчити.

— То ти дійсно думаєш женити ся сеї зими?

— Зовсім поважно думаю про се, отче Вальосе! Поспитайте Блянку, а коли се також по її думці, то справа раз-на-все полагоджена!

— Ось, моя рука, Альфе! Справа пририта, мій хлопче!

— Згода! — кликнув Альфо й здавив подану руку.

— Добраніч, Альфе!

— Добраніч, отче Вальосе!

Старий відійшов а Альфо поволи зайшов у свою загороду.

Ваня чула цілу розмову, а кожде слово ножем врізувало ся в її серце.

Нараз Альфо з тихим окликом подав ся взад, коли перед ним наче із землі виросла якась темна стать.

— Ваня!

Її лице було смертельно бліде — темні очі диким вогнем палали. Тяжко положила свою руку на його рамени і сказала:

— Падлюко! Облуднику!

Через хвилю стояв Альфо тихо, наче онімів із жаху, нарешті вистогнав:

— Що се значить? Звідки ти тут взяла ся, Ваню? Чи я тобі не заборонив сюди приходити? — додав острим тоном.

Ваня споглянула на нього ненависним поглядом.

— Певно, що заборонив — крикнула — а я була ще настільки дурна і вірила тобі, що се лиш задля мене робиш... Тепер же знаю, чому ти заборонив мені сюди приходити. Ти не хотів, щоб я дізнала ся про твою зраду та обман!

Чи думаєш, що я не добачила твоєї рівнодушности і зміни, що від якогось часу в тебе зайшла? Тижнями цілими ти не показував ся у мене і мною не журив ся! Я могла б була вмерти а ти не знав би про се!

Чого стоїш і тремтиш, ти страхопуде—говорила дальше з погордою. — Боїш ся, що піду до старого Вальоса і скажу, що ти його обманив та з Блянкою не можеш женити ся, бо ти вже не є — вільний?

І що стало би ся, колиб я се вчинила? Що сказав би він, коли би почув, що ти вже маєш жінку?...

— Брехня, ти не є моєю жінкою! — зрипів Альфо.

Ваня приступила ближше до нього і сказала:

— Але нею буду! Я стала матірю твоєї дитини, яку носу під серцем!

Альфо метнув ся жахливо і зблід наче стіна.

— Се неправда! — зойкнув. — Ти брешеш!

— Так, се правда, Альфо! А тепер скажи мені, що думаєш вчинити? Чи схочеш піти до старого Вальоса і всю правду йому розказати?

Альфо нічого не відповів. Із його грудий вихопило ся тяжке зітхненє. Врешті випрямив ся і сказав:

— Йди тепер, Ваньо! Йди геть із відси! Я мушу успокоїти ся і надумати.

— Ні, Альфо — перебила йому рішучо — не маєш що надумувати ся, бо для тебе одна лиш дорога! Ти мушиш оженити ся зі мною!

— Мушу?! — повторив Альфо, почервонівши зі злости. — Чи можеш мене присилувати до чогось, що противь ся моїм намірам?

Зареготав ся дико, злобно.

Хочеш йти до старого Вальоса? — кликнув. — Ха, ха, ха!... Чи думаєш, що се pomoже тобі. Він з подвіря псами тебе затровить та за божевільну возьме.

Як же докажеш йому, що се я таки є батьком твоєї дитини? Хто знає, що я сходив ся з тобою? Я все ночию приходив до тебе, нарочно, щоб мене ніхто не бачив.

— Альфо! — крикнула з болю бідна циганка й хитнула ся, так, що мало не впала на землю.

— Чи ти справді думала колись, що я оженю ся — з тобою — циганською волоцюгою?... Я, що лиш руку потребую витягнути, щоб дістати найбогатшу та найкрасшу дівчину в околиці за жінку....

Ха, ха, ха! Йди собі знова до своєї циганської банди, куди саме належиш. Від мене нічого не надій ся.

Се сказавши, звернув ся до дверей своєї хати, але Ваня заступила йому дорогу.

— Альфо! Ти не можеш так говорити! Адже-ж се твоя дитина! Ти не можеш мене прогнати, як того пса! Май милосерде надімною, Альфо!

— Витручу тебе, коли сама не вступиш ся! — крикнув. — А коли ще будеш говорити, що я ходив до тебе, то всім скажу, що ти здуріла.

Сейчас забирай ся мені із перед очий і більш не показуй ся тут, бо псами скажу тебе протнати!

І не дбаючи більш про неї, живо увійшов у свою хату і двері запер за собою.

Ваня стояла наче вкопана — кров вдарила їй в голову.

Вона ждала — думала, що він ще вийде до неї. Нараз, наче зі сну прокинула ся. В його вікні побачила світло і — через хвилию не могла рішити ся, що зробити.

Доперва, коли світло погасло, вона непевним ходом поволікла ся з подвіря.

Два дні минули від того часу і ніхто не знав про відвідини циганки. Ніхто тим і не журив ся.

Два дні вже ніхто її не бачив на дворі. Вікна хатини, де вона мешкала, були замкнені і фіранки спущені.

Чи може що злого пригодилося їй?

Довгий час нараджували ся зібрані перед її хатиною сусіди, та не знали, що почати — бояли ся входити до середини. Якийсь дивний жах стримував їх від того.

Аж ось виступив один із хлопців.

— Ах, що се? — кликнув. — Чейже чорта там не стріну! Увійду і побачу, що стало ся із нею!

Се кажучи, підійшов до хатини — двох інших пішло за ним.

Двері до сіний не були замкнені на ключ. Увійшли в сіни й спинили ся перед дверми в кімнату.

Один натиснув замок і станув на порозі. Кімната була пуста! Перешукали цілу хатину, але надармо!

Циганка пропала й ніхто не знав, що стало ся із нею.

Зима живо наспіла. На полях та гостинцях сніг лежав високо, декуди лиш сухі корчики із під снігу визирали.

На високих деревах зловіщо кракали ворони. Зрештою панував цілковитий супокій і тишина.

Було вже зовсім темно і по хатах почали світити, коли се на бічній стежині виринула якась жінка.

Ішла непевним ходом. Видно було, коліна під нею погинали ся. Зниділе її лице вказувало на перебуті терпіня. Мала може яких 20 літ, а вже наче стара баба виглядала.

Спинилась на хвилю, щоб відітхнути. Розглянула ся кругом, але ні живої душі не добачила. На дворі сильний мороз — кожний волівби при вогні сидіти, як по дворі вслочити ся.

Все, наче завмерло на дворі.

Поволікла ся дальше в подертому лахміттю. Дзвонила зубами, а її лице і руки аж посиніли із зимна.

Дійшовши до перехрестя знова спинила ся і в розпуці глянула кругом широко втвореними очима на більшу від всіх других загороду, що висше всіх положена, кожного очі мусіла на себе звернути.

— Там! там! — шепотіли бліді, виснажені уста а все тіло її здригнуло ся. — Але ще мушу переждати! Ніхто не повинен мене тут бачити!

Не зважаючи на зимно, вона стояла на одному місці й вижидала догідної хвилі. Своїх очий не відривала від тої загороди і послідною дрібною сил своїх хотіла добити ся до своєї мети.

Врешті фірткою увійшла на подвірє й перейшла побіч керниці.

Пси зразу почали гавкати, але по хвилі знова повлазили у свої буди. Вони мають там захист перед зимном — люди подбали про них — лиш чоловік, мусить гинути, коли самий не в силі помогти собі!

Побачивши псів, вона стрівожила ся а дальше пішла аж тоді, коли вони знова в буди повлазили.

Втворила двері у стодолу.

Чи се було її цілю, чи лиш ненарочно так вчинила? ... Всунула ся в солому і там довший час переждала.

Минула північ. Нараз тишину ночі проврав якийсь вражаючий крик.

От, прийшов ранок. І в хаті, і на подвірю почало все оживати. Дівчата скрізь вештали ся, нарубки кинулись до праці, хоч всіх лиця були ще заспані.

Після якої години вийшов із хати старший вже мущина із фаєчкою в зубах. Бистрими очима глянув скрізь по подвірю а сама його присутність, здавало ся, загрівала челядь до живіщої роботи.

Нараз спинив ся перед стодолюю, якої двері були троха відхилені. Похилив ся в долину — підняв якусь жовту, пів шовкову стяжечку.

Оглядав її через хвилю, потім щось воркнув під носом і вже хотів її знова відкинути, та нараз напружив свій слух і бистро почав прислухувати ся. Втворив двері та увійшов до середини стодоли.

Бистро глянув кругом, однак нічого не завважив. Почув лиш дивне якесь квиленє, наче новонародженої дитини.

Із великого дива не міг і слова промовити. Лиш сильно стягнув уста й грімко свиснув.

Челядь, почувши свист полевого, цікаво зі всіх сторін почала збігати ся.

Заглянувши матір і дитину в соломі, аж уста порозтвирали і очі повітріщували.

— Звідки ся жінка із немовлятем в сій тут соломі взяла ся?...

Один із парубків хотів се диво показати своїй коханці. Вибіг на подвірє.

— Там, в стодолі, лежить якась жінка із манісеньким дитятем! — розказував.

Нараз позад себе почув:

— Наш пан! Пан, іде!

— Що там нового! — крикнув наспіваючий. — Чому не робиш чого? Де є другі?

Парубок злобно підсміхнув ся, відтак, вказуючи позад себе пальцем, сказав:

— Там, в стодолі є карбовий, і всі інші із ним! Чудесна справа! Може схочете поглянути...

Але Альфо не слухав його довше. Він дав був приказ, щоб запрягти коні до воза, а що чеканє видалось йому за довге, самий побіг через подвірє, тримаючи батіг у руці.

Зібравши всю відвагу, увійшов у стодолу. Парубок злобно підсміхнув ся — відтак кивнув на прочих парубків і дівчата і всі подали ся за своїм паном.

В стодолі було так повно, що Альфо не міг зразу нічого розпізнати. Підійшов аж до полевого а там побачив на соломі, щось рухаючого ся. Відіпхнув одного із парубків на бік.

— Ваня...

РОЗДІЛ CLXXXV.

ВСЕ НА ОДНУ КАРТУ.

Наче скамянілий стояв Волдінг із богатою своєю вдовичкою перед її братом.

Колиб грім був вдарив в дім пані Гелтлайн, її лице не могло би зобразити більшого жаху, як отсе тепер.

Добрячий столяр за те впав із великого счудування в гнів і витягаючись на всю довжину свого невеличкого росту, підійшов до нього і грізно крикнув:

— Ти безличний облуднику! І ти ще поважив ся втиснути в дім моєї сестри та видумуєш нову брехню, в якій ні дрібки правди нема? Геть із відси, ти драбе брехливий!

Роз'ярив ся до того степеня, що кругом себе почав вже вимахувати руками.

Тимчасом Волдінг прийшов до рівноваги, яку перед хвилиною втратив. Положив своєму противникови руку на рамени і жартуючи сказав:

— Мій дорогий пане! Пощо вам пінити ся, без ніякої причини? Коли вам якийсь Лодінг, десь там у Монахії чимось прислужив ся, то що я сьому винен! Моє ім'я Дагберт фон Байтін!

Сказав се так спокійно та із таким впевненем, що столяр самий не знав, що думати про се.

— А коли справді помилив ся? Коли се дійсно лиш принагідна подібність?

На таку думку кров вдарила йому в голову — стало горячо — бо се через його дурноту сестра могла так доброго жениха втратити.

З розпукою споглядав то на Волдінга, то на свою сестру. Як же тут правди дізнати ся? Подібність незвичайна. Се майже неможливе, щоб двох людей було аж так сильно подібних до себе!

— Ні, ні! — по хвилі воркнув до себе — се чейже немислиме — я не помилив ся!

По часі й пані Гелтлайн здобула рівновагу. Із гідністю випрямила ся і згірдливым поглядом обкинувши брата, сказала:

— Се дуже тяжке оскарженє, яке ти перед хвилею на пана Байтіна кинув! Чи маєш які докази на се?

Столяр зовсім втратив голову. Тривожно глянув на свою сестру і непевним голосом почав.

— Докази? Якіж докази маю тобі подати сестро? Знаю лиш се, що той пан не є ні бароном, ні Байтіном! Я пізнав його сейчас на перший погляд!

Пані Гелтлайн рішучо заперечила головою.

— Надумай же ся, Карле, що говориш! Тут чейже о моє щастє ходить! Чи подібність в блуд тебе не вводить?

А коли доглянула, що він рішучо заперечує, хоч лиш головою, вона нетерпляче сказала:

— Я запросила тебе, щоб приїхав пізнати ся із моїм нареченим, а ти мені тут клоніт робиш. Вже твій лист мені не подобав ся, бо докоряєш мені, що красше би я пішла за порядного ремісника, як зледащілого барона! Ти і твоя жінка очевидно не можете того знести! Се чиста зависть із вашої сторони!

Дай мені докази на се, що говориш, инакше на самі слова не повірю!

Її лице зачервоніло ся зі злости, а коли розгнівала ся, то ще менше в словах перебирала, як її брат.

Спокійний дотепер столяр, скочив наче та гадюка роз'юшена та з'їдливо просичав:

— Ти, хоч вже постаріла ся, а дурна як проста гуска! По що було писати за мною, коли такі дурниці маєш мені виговорювати і рад моїх не хочеш слухати! Вже час, щоб ти прийшла до розуму.

— По що тобі вдруге віддавати ся? Чи може не стає тобі на удержанє? А чи баронові посілости „на Марсі” вістануть на те, щоб ти в світі жила як баронова?

Хотівби я остаточно бачити тебе яка то з тебе баронова була би!... — глузував дальше. — То-ж то чудесна пара із вас буде!...

Коли вже дійсно потребуєш чоловіка, то возьми собі якого різника. Той надавав би ся більше для твого підприємства — такий гонвітер, як сей єгомосць, не для тебе!

Чи думаєш, що він сюди приїхав, щоб тебе, різничку, баронихою вчинити? Не будь смішна і вважай щоб не стала ще посміховиском цілого міста!

По доброму раджу тобі, остань при своїх шинках та ковбасах а пан барон нехай забираєть ся із відси, бо инакше незадовго він тобі покаже...

— Досить вже того! — перебила йому пані Гелтлайн, до живого порушена. — Чи можеш мені доказати, що сей пан дійсно не є бароном Байтіном?

— Ні, не можу! — відпер столяр. — Але чому не спи таєш пана барона, чи він може довести, що таким є?

Пані Гелтлайн успокоїла ся. Се була дійсно добра думка! Шкода, що вже передше на таку не попала.

І не зважаючи вже на з'їдливі насміхи брата, звернула ся до Волдінга, кажучи:

— Дапберте! Дуже мене се болить, що ти мусів буги свідком тої сцени, але я ще більше терплю їзза того, що мій брат сказав на тебе! Так, прошу тебе — дай доказ на се, що його підозріння є безпідставні і докажи власними паперами, що ти дійсно є тим, за кого себе представляєш!

І благаючими очима вдивила ся у Волдінга. Столяр глянув на нього із злобною радістю — тепер бо мусіло вийти на яв, що він обманець!

Але добрязі столяреви не вело ся. Тепер бо підняв ся Волдінг із свого крісла, на якому через цілий час сварні як найспокійнійше сидів, і поважно сказав:

— Коли я на се дивне підозріне твого брата ще відповідаю, моя дитино, то роблю се лиш з любови до тебе! Не хочу безпокоїти тебе! Вважаю, що я повинен доконче очистити себе із підозріння та закидів, а будь певна, що колиб я не знав, що ти мені і без того довіряєш, я вже давно лишив би твою хату!

Хочу вірити, що твій брат, лиш твоє добро має на оці а прикрі житеві досвіди вчинили його так дуже недовірливим. Я вибачу йому сі нерозумні слова та мстити ся за се не буду. Бо колиб я потягнув його до відвічальности за сі слова, то се малоби дуже прикрі наслідки для твого брата.

Маючи взгляд на нього, рівночасно дам докази на се,

я дійсно є Дагбертом Байтіном і обоє мати мете су-
кій!

Із окликом радості і щастя, кинула ся пані Гелтлайн
в обійми коханого чоловіка.

Волдінг лагідно освободив ся із її рук і підійшов до
стола, за котрим сидів будучий шурина.

— Но, мій пане! Чи ви вже заспокоїли ся? — спитав.

Але не дістав на се відповіді, бо столярина самий не
знав, що почати. Троха підозривав його, троха вірив. Рі-
шуча Волдінгова постава йому подобала ся.

— Як же ви нам се докажете? — спитав по хвилі,
якось несміло. — Чи маєте легітимаційні папері?

Волдінг всміхнув ся погірдливо.

— На щастє маю папері, якими можу виказати ся не
лиш, що до моєї особи, але і що до моїх посілоєстей,
які не є на Марсі — як се ви перед хвилею сказали!...

Столяр випрямив ся.

— Добре, коли маєте на се докази, то я вдоволений
і признаю свою помилку!

Але з дива не можу зійти, що вам заохочуєть ся жени-
ти із моєю сестрою, вдовою по різнику, дамісь того,
щоб знайти собі жінку із поміж собі рівних.

— Карле! — кликнула пані Гелтлайн обурена. —
Перестань свою дурну й простацьку балачку!

Волдінг не мішав ся в суперечку брата й сестри а ці-
каво приглядав ся своїм ніхтям.

— Но, пане „бароне“, чому-ж то ви не йдете по свої
докази! — знова звернув ся столяр остро до Волдінга.

— Йти по докази? — повторив Волдінг, стягаючи своє
чоло. — Що ви думаєте, мій пане? Чи маю бути вам на
послугу? Я вам сказав, що маю папері, а коли не зірите
мені, то відай можете пождати до завтра або після зав-
тра! Коли-ж ні, то — зробіть, що вам подобаєть ся.

Я, взагалі, не хочу з вами мати нічого до діла, бо
тільки моя наречена має право жадати доказів від мене!

Що до вас — випрашаю собі, щоб ви більш таким
способом до мене відзивали ся.

Зміна способу Волдінгового говореня відмінно поді-
лала на брата і сестру.

Підчас коли лице пані Гелтлайн аж сіяло із вдоволе-
ня, братові очі блиснули ненавистю.

Через хвилину столяр не міг прийти до слова із великого схвилювання. Аж по часі злобно зареготав ся, та з погордою махнувши рукою, кликнув:

— А я ще раз повтаряю, що се обман. Чи той барон думає собі, що я цілими днями буду тут сидіти і ждати на його докази?...

Чи може думає, що подивляти його стану, коли так настобурчить ся?

О, ні, я не такий то дурний! Коли він сейчас не йде по папері, то се доказ, що їх не має. Думає, що я знуджу ся вижданем і не наставати му, щоб їх показав мені.

Але ні — дуже помиляеть ся — я не маю часу ждати, бо ще таки своєї ночі вертаю домів, а перед тим мушу бачити папері.

Чи ви зрозуміли мене, мій пане?...

Але бідний столяр помилив ся, бо Волдінг дійсно мав папері.

Він же колись то представляв ся із ними перед бароновою Герварт та перед її сином Альфонсом. Вони вірили йому тоді, бо не могли знати, що він ті папері вкрав у дійсного барона Байтена в часі коли той подорожував по Альпах.

Волдінг мав ще ті папері при собі і подумав, що з графа Байтена вдасть ся йому дуже легко зробити барона Байтіна.

На підрібку того потребував лиш троха часу.

Але поки ще міг дати відповідь на простацькі домаганя столяра, пані Гелтлайн зайшла дорогу своєму братови і кликнула:

— Коли хочеш їхати домів, то не мусиш аж до вечера ждати, бо слідуєчий поїзд до Рейнсдорфу їде за дві години. Що до мене знова, то знай, що паперів Дагберта зовсім не бажаю бачити, бо його слово мені зовсім вистарчає!

Задля мене, любий Карле, не потребуєш довше задержувати ся!

Столяр майже казив ся із гніву. Нарешті відітхнув та здавленим голосом сказав:

— Ти показуєш мені двері? Виганяєш мене?

Вхопив капелюх і звернувся до дверей.

— Але запам'ятай собі се, що порога твоєї хати вже більше не переступлю!

Між нами все покінчене!

Того до гробової дошки тобі не забуду!

Йди собі за нього, коли хочеш, але знай, що се буде твоєю загибеллю. Отямиш ся, коли буде запізно, а тоді згадаєш мої слова і пізнаєш, що обманець вивів тебе в поле!

Тобою журити ся не буду, але баронові дам ся в знаки.

Я переконав ся, що він є послідним драбом і обманцем а горе йому, коли дістану докази проти нього.

Але ці погрози ще більше зразили паню Гелтлайн до брата. Вона болючо відчула зневажливі слова, якими він Волдінга обкидав, і обурена крикнула:

— Досить вже того! Геть ізвідси, ти безличний чоловіче.

Столяр аж затряс ся, почувши так обидливі слова, але вже нічого не відповів, лиш грізно глянув на Волдінга й мовчки вийшов з кімнати.

Тільки що той вийшов, Волдінг приступив до своєї нареченої й чутливо обіймив її.

— Дякую тобі, моя кохана, за се довіре до мене. Колиб він не був твоїм братом, я бувби коротко справив ся із ним.

Колиб ти була станула по стороні свого брата, булоб все між нами скінчило ся. Я бувби приніс тобі папері, а відтак попрощавби раз-на-все, бо не оженив би ся із жінчиною, що не має довіря до мене!

Та забудьмо про ту немилу пригоду, нехай вона нашого щастя не нівечить.

Невдовзі, як станеш визначною дамою, то твій брат і вся родина будуть горнути ся до тебе... Не бій ся!...

Пані Гелтлайн була незмірно щаслива і вже бачила себе дідичкою великих дібр на Угорщині, та у великій пошані у всіх.

Нараз Волдінг аж підскочив, коли глянув на годинник.

— Мій Боже — крикнув — а я і забув, що умовив ся із графом Павльзенем стрінутися у клубі. Вибачай, дорога дитино, але мушу тебе оставити.

Завтра знова прийду й умовимо ся про час нашого вінчання. Треба буде знова взяти ся до праці, бо мій управитель пише, що в дома не все в порядку.

Зараз після вінчання вернемо домів а маю надію, що тоді все инакше виглядати ме, коли така славна хазяйка все те в свої руки возьме.

Пані Гелтлайн всміхнула ся вдоволено.

— Так, Дагберте! Коли те все возьму в свої руки, то вже нікому не позволю й слова сказати. Колиб ти був бачив, як се я із своїм старим нездарою робила.

— Ти старий віслиюку! — було кажу йому. — Ти не розумієш того. Остав мені, а я вже сама справлю ся із тим!

Не сказала більше а вся почервоніла — встидно їй стало.

— Розумієть ся, се я говорила жартом! — оправдувалась.

Волдінг всміхнув ся. Він вже знав, що має думати про неї!

— До побаченя, дорогенька моя! — сказав, цілуючи її в чоло, й живо вийшов з кімнати.

А тільки що вийшов, усмішка пропала із його лица, а чоло захмарило ся.

— Чорт надніс того столяра! — воркнув гнівливо. — Він ще готов поліцію на мою голову навести.

Не маєш вже щастя, Волдінгу — шепнув, сумно всміхнувши ся. — Ніщо більше тобі вже не ведець ся! Не було нічого легшого, як із бабочкою оженити ся й будучність собі запевнити, колиб не той проклятий столяр!

Що-ж тепер почати?

Так задумавши ся вертав до свого мешканя, що складало ся з нужденної кімнатки на піддашу і всміхнув ся злобно, коли на порозі станув.

— Колиб моя кохана наречена могла побачити сю палату, де її Дагберт мешкає!... Я-б рад побачити тоді її лице!...

І його власне лице споважніло. Ходив у задумі і сюди, і туди по малій кімнатці й ломив собі голову над виходом із того положеня.

— Треба відай залишити свою женячку — шепнув

нарешті невдоволений — а то столяр таки свого може діпняти!

Але що даліше почати? Чи не шкода пускати так гарно початої справи?

Годі пускатись на непевне! — знова остерігав себе. — Колиб я забажав тепер позичити у неї гроший, то се легко викликало би підозрінє проти мене тимбільше, що вже брат її остеріг!

Проклята справа!

І знова почав бігати по кімнатці а доперва в пів години може знова спинив ся. Його лице було червоне і зраджувало внутрішнє хвильованє.

Нараз здержав ся та свій погляд в землю вліпив. Затиснув уста а коли після певного часу знова підняв голову, в його погляді було щось дивно рішучого.

Засунув двері і воркнув:

— Мушу се зробити, бо ніж при мойому горлі жде! Така нагода в друге не попаде мені так легко! Мушу тепер із неї скористати! І се чимскорше!

Скинув блюзку і розложив її на столі. Потім виймив ніж із кишені й лочав пороги підшевку.

Коли вже зробив чималий отвір, так, що міг туди руку упхати, сягнув глибоше і виймив звідтам пачку паперів.

Розвинув їх і вибрав сто золотих в одному банкноті. Підсміхнувся ї моргнув очима.

— Чомуж би не мало вдати ся? — шепнув. — Вона це полапаєть ся на сьому, а в найгіршому разі так викручу ся, що вона мені повірить!

Відваги, відваги, Волдінгу! До відважних світ належить! Ще лиш ту штучку вчини, відтак лічнеш нове життя!

Зложив банкнот і сховав в кишеню.

Щаслива дотепер наречена вже таки добре почала журити ся.

Другої днини пані Гелтлайн дуже неспокійно ходила по всіх своїх кімнатах і не могла собі місця знайти. Що хвилі підходила до вікна та виглядала на двір — але на дармо!

Була се пора, коли Байтін звичайно приходив, а тепер якось не показував ся.

Чи йому що не пригодило ся? Дотепер ще ніколи не давав так довго ждати на себе! А сьогодні вона заставила стіл так добірними стравами і старе вино приготувала...

Нараз із її уст вихопив ся жалісний стогін. Побіліла як стіна і впала на стояче побіч крісло.

— Милостивий Боже! Як же се така страшна думка могла мені прийти до голови?

Невже-ж Дапберт обидив ся і більше вже не прийде? Невже-ж не хоче і не може забути братової наруги?

Сиділа непорушно, остовпілими очима вдививши ся у даль. Жах майже силу їй відобрав.

Що станеть ся із нею тоді? Не зможе між людей навіть показати ся! Стане посміховищем своїх сусідів і знакомих!

— Оставив її з гарбузом, пан барон! — будуть собі пошептували. — А то слави їй захотіло ся... на тобі славу!...

— Ні, ні — кликнула в розпуці, заломивши руки. — Я того не знесу! Се булаб моя смерть — жите собі відберу коли...

Не скінчила а голову підняла в гору, наче прислухуючись. Із сіний почула добре знаний їй гомін ходу.

Із радісним криком підбігла до дверей, що в ту хвилиню втворили ся.

На порозі станув Волдінг.

Поки ще міг розглянути ся, вона кинула ся йому на шию так нагло, що мало з ніг його не збила. Правда, він знав, що вона, побачивши його, втішить ся ним, але на таке напрасне принятє не був приготований.

Увійшовши в кімнату оправдав ся із того, що так довго мусіла на нього чекати, а то він стрінув ся із своїм знакомим, що в дуже прикрім положеню знайшов ся й мусів із ним вернути у свою хату й грішми його підпомогти.

— Ходить о хвилеві труднощі, які він мусів сейчас заспокоїти, та він приобіцяв, що тих 10,000 золотих зверне в протягу кількох днів! — додав Волдінг.

Пані Гелдгайн втворила широко очі із великого дива.

— 10,000 золотих? — кликнула заломивши руки.

І таку суму грошей ти так легко позичаєш?! Чи маєш бо-дай яке забезпеченє?

Волдінг весело зареготав ся.

— Як же ти се розумієш, моя голубко? Чи мав я за-брати у нього годинник або перстені у застав?

Ні, моя кохана, так воно не йде! Граф дав мені слово чести, а се для мене найпевнійша запорука! Обіцяв мені, що найдалше за три тижні віддасть свій довг.

Але досить вже про се говорити — пічнім що друге!

Се кажучи, подав їй рамя й повів до стола, а на вид заставленого добра аж слинка йому потекла.

Коли їв, пані Гелтлайн ні словечка не могла із нього добути. На всі її питання відповідав прямо „так” або „ні” й ніщо більше в сю пору не цікавило його, крім застав лених перед ним страв і напоїв.

Наприкінці сказав промову-желанє на щасливу їхню будуччину.

Відтак почав говорити про весіле і згадав, що хотівби щоб вінчанє відбуло ся таки у його власній хаті.

На лице пані Гелтлайн виступила хварочка невдово-леня.

— Ні, Дагберте, так бути не може! — заперечила. — Що подумаютъ люди, коли весіле не відбудеть ся там, де мешкає молода?!

(Коли-б вона мала правду сказати, булиб сї слова ось як звучали: — Сусіди і свояки мусять мене тут бачити й стогнати із зависти, що мусіти муть звертати ся до мене: „пані бароново”. Ні, того я мушу добити ся!).

— Мушу признати ся, моя кохана, що не дуже радо се роблю — сказав Волдінг — але, нехай буде по твоїй волі, бо тобі я не в силі нічого відмовити.

Відтак почав говорити про свої посілости в Кроатії та Семигороді, про свої череди та коні та повози!

Пані Гелтлайн прямо своїм ухам вірити не могла. До-тепер не вважала його таким богачем.

— На зиму поїдемо до Пешту або до Відня, де між висше товариство введу тебе! — дальше байдужо вже розправляв. — Великі очі зробиш, моя дитинко, коли всі чудеса світа побачиш!

Добродушна жіночка аж очі замкнула, немов то вже сама надія такого щастя її осліпила.

Тим всім вона була одурманена й прямо не знала, що робити.

Забираючись, Волдінг поцілував її в чоло, а пані Гелтлайн відвела його аж до дверей.

На порозі він спинився і кликнув:

— От, ведеться мені! Я хотів зайти в телеграфічне бюро, щоб вислати управителеви розпорядження щодо приготування і урядження на твоє прийняття! На щастя я забув мошонку із дрібними грошми і маю при собі лиш 100 золотих в одному банкноті, а в бюрі певно не зможуть мені змінити. Що-ж тут зробити? Треба буде вступити до якого склепу й купити яку дрібницю, щоб сям способом змінити банкнот.

Се кажучи, виймив банкнот з кишені.

— Але-ж Дагберте — я тобі можу дати стільки дрібних, що ти потребуєш!

Волдінг аж взад подався — обидився тим.

— Що ти говориш, дитино? Я-ж від тебе не хочу гроший!

— Чому-ж ні? — підхопила. — Віддали мені при нагоді!

— Ні, того не буде! — кликнув. — Ти може добре думаєш, але я не можу прийняти від тебе! Що иншого, колиб ти схотіла ту сотку змінити... Се була би для мене велика вигода!

— Розуміється — можу! — перебила йому. — Але чому-ж ти так багато клопочешся такою дрібницею, Дагберте! Мені подобається се, що ти так дуже оглядний, але із нареченою можеш зробити виімок! Наколи вже дуже настаєш на се, то дай мені сей банкнот, а я тобі зміню його на дрібні.

Волдінг подав їй банкнот і яке диво, що вона ні тремтіння його руки, ні блідого лиця не доглянула. Спустив до землі очі, але за хвилию знова підняв їх на свою жертву.

— Ходи зі мною, Дагберте! Возьми лампу й посвіти мені у ругій кімнаті!

Волдінг зробив, як вона бажала і, взявши лампу в руки, вийшов за нею в кімнату пані майстрової. На право була її спальня а відтак був другий вхід у сіни.

Пані Гелтлайн здержала ся при старому бюрку і,

втворивши долішню скриньочку, вибрала малий кошечок із жмутом ключів.

Між тими ключами була мошоночка із якимсь окремим ключиком.

Витягнувши його, з усмішкою сказала:

— Не дивуйся Дагберте, що так осторожно ховаю сей ключик! Мушу вважати, бо вже раз мене обікрали!

Волдінг нічого на се не відповів, але його рука так задрожала, що аж лампа задзвонила.

Тимчасом, пані Гелтлайн втворювала бюрко й виймила із відтам коробочку, з якої вибрала 50 золотих дрібними, а Волдінгову сотку вложила в другу переділку.

Пізнати було, що коробочка була добре набита.

— Ось дрібні, Дагберте — але як ти виглядаєш? Чого так побілів?

Неспокій її обняв.

Волдінг затиснув зуби. Бояв ся, щоб не втратив тямку.

— Чи пізнати по мені, що недобре щось зі мною, кохане моє? — сказав зміненим голосом. — Я вже при столі чув дрощі, але думав, що се пройде! Живо підомів й положу ся! Може, як пересплю, краще мені стане!

Але вона не дала себе впокоїти.

— Щоб ти справді не захорів, Дагберте! — падькала коло нього. — Може сказати кому відвести тебе домів, щоб злого що тобі не пригодило ся?

Волдінг всміхнув ся.

— Не бій ся, моя дорога! Завтра все буде красше!

Пані Гелтлайн замкнула бюрко і вложила ключик знова в мошоночку і разом з другими ключами в коробку а той всунула знова в бюрко.

Волдінг відвернув ся і з лампою хотів вийти з кімнати.

— Куди йдеш, Дагберте? Адже-ж сі двері ведуть до сінний!

— Прости, моя кохана! — сказав. — Я такий розсіяний....

Відтак враз із хазяйкою вийшов до сальону.

В кілька хвилин пізнійше попращав ся і вийшов.

— Вважай на себе, Дагберте! — кликнула запопадлива наречена йому навздогін, коли він вже був на сходах.

Та він не дочув, бо запирав вже браму за собою.

Пані Гелтлайн вернула в кімнату й приступила до вікна. Хоч вулиці були ясно освітлені, не могла доглянути Дагберта.

Счудувалась тим чимало, бо дорога до телеграфічного бюро, як і до готелю, де він жив, здовж тої вулиці вела.

Втворила вікно й вихилилась. По Волдінгові і слідв не було.

Не зміла собі того пояснити.

Правда, він мав ще другу дорогу, але ся була о много довша. Чому-ж мав би стільки дороги собі причиняти?

Нараз аж кинула ся взад.

— Милостивий Боже! — кликнула. Він почував себе зле! Може десь на долині зімлів і лежить? Не відповів навіть, коли я за ним кликала!

Вхопила лямпу й сходами збігла до брами.

— Дагберте...

Але ніякої відповіді не дістала й нікого на долині не доглянула, хоч з лямпою аж на вулицю вийшла.

Вернула знова на гору, а се ще більше її зажурило. Де-б він міг так нагло пропасти?

Мусіла терпеливо аж до завтра ждати. До завтра!

Перед собою мала ще цілу ніч — не прочувала, що та ніч може ще їй принести!...

РОЗДІЛ CLXXXVI.

ПРОПАЛО.

Чи се Бог чудо вчинив?

Було се якраз тої днини, коли Дора враз із графинею та Гільмером куплений ним Фельсбург оглядати.

Коли після якогось часу Дора увійшла в кімнату, застала батька із Евгенією в сердечних обіймах.

Станула на місці, наче вкопана і до слова не могла прийти.

Не могла також своїх очий відвернути від щасливої пари — бо знала, що тепер вони вже на ціле жите получили ся.

Коли графиня звільнила ся із Албертових обіймів, добачила Дору.

Молода дівчина підбігла до них і тепер на лицях тої сердечної трійки незмірна радість сіяла.

Хто давнійше знав графиню Евгенію, не бувби в силі тепер її пізнати, так нагле і несподіване се щасте її змінило.

Підкружені й звичайно неясні очі, сіяли молодечим відблиском, лиця стали рожевими — вона відмолоділа прямо.

Алберт Гільмер також позбув ся давної задумливости.

Радів не лиш своїм щастем, але і корисною зміною, яку добачував у графині і Дори.

Із дівчиною було дійсно так, як Гільмер припускав — в її серцю зродила ся глибока, сильна любов для молодого чоловіка, якого недавно ще пізнала.

Тож прямо слів не могла знайти на відповідь, коли се одного вечера остала на Солмобергу сама лиш із Дегеном, а він, користаючи із нагоди, на колінах перед нею визнав свою щирю любов до неї і спитав, чи вона схоче бути його жінкою. Горячі сльози покотили ся із очий дівчини, але її погляд стільки говорив, що Деген з радости аж скрикнув й до серця її чутливо пригорнув.

Так застали їх Гільмер і графиня.

Графиня із радости аж заридала. Після того Гільмер злучив руки молодій парі і ще раз пригадав Дегенови обовязки, які бере на себе супроти Дори, прохаючи його о батьківську опіку над нею.

Так розійшли ся хмари, що залягали овид щастя тих сердечних людей, а натомісць визирнули з поза них соняшні промінні. Хоч в молодості завистна доля поскупила їм щастя, за те віднайшли його в пізнійшому віку, а знайшовши, тим красше вміли його оцінити.

Минуло може два тижні від часу Дориних заручин.

За порадою Гільмера, графиня рішила продати замок Солмсберг. Спогади, які її лучили із тим місцем, були так прикрі, що воліла продати хочби зі стратою ту посілість, щоб тільки не дивитись на неї.

Подала оголошення до кількох часописий і нинішньою ранньою поштою дістала вже кілька оферт.

Прочитавши їх, звернула доперва увагу на лист, якого передом чомусь то не доглянула.

Коверта мала якусь дивну форму, а адреса була писана незнаним їй почерком.

Вельми счудувалась і зацікавилась, бо-ж не мала поняття від кого саме походить. Роздерла коверту а письмо видалось їй троха знаним.

Задля певности глянула на підпис і крикнула.

Лист був від Асти.

До листу було долучене також письмо, яким Евгенія колись то з'обов'язала ся виплатити їй поважну суму гроший, колиб графиня Солмсберг прийшла колись до своїх прав.

Що мало-б се значити? І чому то Аста відослала їй се письмо?

Знова взяла лист у свої руки і читала:

Пані Графине!

Хора, тяжко хора людина пише сьогодні до Вас!

Я на смертній постелі і маю надію, що Бог мою молитву вислухає і муки мої вкоротить.

Вже від довшого часу перебуваю в шпитали; коли я сюди дістала ся, була так сита життя, яке мені нічого, крім горя, не принесло, що бажала се місце вже більш живою не оставляти.

А як се дивно, що якраз Вам, пані, отсе говорю — Вам, котрій я найбільшу кривду заподіяла і супроти котрої найтяжше прогрішилась!

Не маю нікого на світі, нікого, що бувби мені близьким і до мене належав! В ніякому разі однак я не звернула би ся до кого иншого, а лиш до Вас!

Колиб я Вас, пані, була знала давнійше, колиб....

Так, колиб! Але се видно мусіло бути так, як стало ся! Долі не всилі змінити.

Чую, що мене сили опускають і з кождою дниною меншіють! Довго не може так йти, але щоб мене якої днини смерть несподівано не попала, пишу Вам се, що вже давно мала написати а до нині аж відкладала.

Чому я відкладала? Зі страху, що не схочете простити мені своєї великої провини, ні сповнити могойого грохака.

Справді, чи схочете мені простити й провину забути? Я чимало в життю нагрішила, однак нічого так не жкалюю, як того, що супроти Вас вчинила. Се для мене самої загадка, чому якраз так, багато залежить мені на Вас! Нераз сама себе питаю, чи Ви зможете мені простити і відповіді на се не можу знайти!

Чи схочете мені відповісти, пані? Кажуть люди, що помершим все прощаєть ся, але що вмерлому з того, коли за життя не дістав розгрішення, якого так дуже бажав? Я живу ще! Чи маю вмерти не почувши від Вас слова прощення?

До сього листу долучаю Ваше з'обовязане, яке від Вас колись дістала — всю для мене не має ніякої вартости! Я вже близько гробу, але, здаєть ся мені, що і за свого життя, яб ним не покористувала ся?

Житє моє не має вже для мене вартости, — я з ним вже покінчила а жду ще на одно тільки а се на Ваше прощане! Чи дістану від Вас? Нехай Вас, Пані, Бог має у своїй опіці і щастем наділяє!
винувата Аста.

По лицях Евгенії поплили слези — слези невисказаного співчутя.

Яка-ж зміна мусіла зайти у Асти, що не хотіла вмирати без її прощення?

Увійшовши в кімнату, Гільмер спинив ся счудуваний, побачивши графиню залиту слезами. Евгенія не доглянула його, коли входив, доперва, коли він до неї приступив і свою руку на її рамя положив, вона підняла на нього слезами залиті очі й подала лист, який недавно одержала.

Гільмер мовчки взяв в руки письмо а прочитавши, споважнів і поставив на стіл.

— Поїду до неї! — сказала графиня Евгенія. — Мені здаєть ся, що вона не зможе вмерти, доки їй свою руку не подам!

Гільмер мовчки притакнув головою. Він знав, що їй Аста вчинила, але знав також, що свій поворот сюди Евгенія їй завдячувала.

Був се отже зі сторони графині доказ вдячності, коли тепер хотіла поступити після проханя вмираючої.

— — — — —

Перед тижнем Аста вперве вийшла на двір із шпитальної кімнати, де перебула цілий час від хвилі судової розправи.

Тоді вона почувала себе близькою смерті і на думку їй ніколи не прийшло, що колись ще вдасться їй підняти із ліжка. А хоч під старанною опікою прийшла троха до здоровля, знала однак, що ся полекша лиш позірна була. Для неї не було вже поліпшення після того упадку — була пропаша.

Але раз ще таки мусіла на світ показати ся.

Остільки їй покрасшало, що в теплі дні могла вже виходити на двір та проходжувала ся по шпитальному садку.

Аж се одної днини директор шпиталю дістав лист зі суду із запитом, чи Аста зможе явити ся як свідок на судовій розправі, а діставши запевнене лікаря, що стан Астиного здоровля покрасшав, прийшло завізанє, щоб вона ставила ся на розправі проти Олекси.

Діставши завізане, Аста просила, щоб директор посвідчив, що вона не може явити ся в суді, та він не міг того зробити, бо-ж се на підставі його заяви її тепер покликували.

Не оставало отже ніщо иншого як повинувати ся приказови.

Коли почала ся розправа і Олексу ввели до салі, Аста прямо жахнула ся, побачивши зміну, яку вязниця на ньому вчинила.

Лиш тїнь остав із колишнього вродливця — лице поблідло, очі запали ся, а цілий зовнішній вигляд вказував на велике занедбанє. Дивлячись на нього, можна було сейчас пізнати фізично й духово зломаного чоловіка.

Але, як дивно — в Астиній душі ніщо не промавляло за тим мущиною, якого недавно так дуже кохала.

Не відчувала супроти нього ніякого милосердя, ані — ненависти. Не мала до нього жалю навіть за се, що хотїв її житя позбавити. Здавалось їй, що той чоловік зовсім чужий для неї та байдужий — немов то ніяких зносин ніколи із ним не мала!

Він лиш раз поглянув на неї — відтак спустив очі й підняв їх доперва тоді, як судія промовив до нього.

Відповідав поважно і спокійно на ставлені питання, але і сьогодні рішучо заперечував оскарженю, що він

хотів її убити. Признав ся лиш до обману старого князя Нелідова.

Аста також спокійно відповідала.

На бажанє судії розповіла про свою подорож із Олексою, про те як дивно їй стало, коли напилася поданого їй Олексою вина, та як опісля він випхнув її із переділу воза у прохід.

— Я прочувала, що він щось злого проти мене задумав — додала — бо вираз його лиця був прямо відражаючий! Але я не могла доміркуватись до чого се дійде. Не знаю також як се опісля сталося — нараз я втратила рівновагу і впала! Пригадую собі лиш одно, що тоді я страшенно вдарила ся — що летіла в якусь чорну, бездонну пропасть — потім втратила тямку!

Але й одно дрожанє не стягнуло лиця оскарженого, коли судія звернув ся до нього із питанєм:

— Що маєте на се сказати?

— Ніщо більше, пане судіє, хиба лиш заперечу — пані ся помиляєть ся що до дійсного винуватця! Взагалі я ніколи із нею вкупі не їхав!

— Значить — ви сумніваєте ся в правдивість зізнань ської пані? — знова спитав судія.

— Не підозриваю ської пані, що вона бреше — сказав Олекса — говорю однак, що я тут невинуватий. Знаю ську паню вже від кількох літ і знаю, що вона часто бачить таке, чого зовсім не було.

Догадуюсь, що і тепер таке було, а се тимбільше правдоподібне, що вона твердить, немов то я на її жите наставляв, і се в той час, коли я навіть не їхав в ту саму сторону.

Коли-ж судія спитав Асту чи вона терпить на які привиди, вона відповіла:

— Ніколи, пане судіє! Признаю що давнійше був у мене нахил до зависти, але-ж і мала я до сього чимале причин і доказів, що моя ревнивість не була без підстави!

Крім Асти переслухано ще також залізничного урядника, що продавав Олексі карту їзди, але він не був в силі пригадати собі оскарженого, що, остаточно, можна було предвидіти.

Були також і ті люди, що знайшли висячу над пропастью Асту, але вони також не могли сказати, що се Олекса був в сьому винуватий, бо-ж не бачили його.

Люди, що прислухували ся розправі, були думки, що оскарженого звільнять, бо не було стійних доказів на се, що він то був винуватим в тій нещасній пригоді.

Розправа не довго вела ся, а однак прокуратор набрав переконання, що оскаржений таки допустив ся того злочину. За те оборонець числив на се, що присяглі судії таки звільнять його ізза недостаточних доказів.

Після вислухання остереження головного судії, присяглі вийшли на нараду.

Олекса супокійно сидів на лаві оскаржених, зовсім не дбаючи, який буде вислід. Стиха розмовляв із своїм адвокатом, а той потішав його надією, що дістане може найбільше два або три роки в'язниці за обман.

Інакше мала ся справа із Астою. Дотеперішній спокій зовсім її оставив. Її лица горіли, а очі блистіли, наче в горящі.

І вона не сумнівала ся, що задля недостачі доказів Олексу звільнять.

Але чи се була справедливість? Чи Бог міг на се позволити, щоб злочин того чоловіка міг безкарно остати?

Неспокійно крутила ся на своїому сидженю. Здавало ся, вона і не запримітила, що загальна увага була звернена так само на неї, як і на Олексу.

Її очі були звернені до дверей, поза котрими нараджували ся присяглі судії.

Після якої чверть години вони увійшли поважно до салі і посідали на своїх місцях.

В округ залягла глибока тишина. Провідник встав, щоб висказати рішене?

А в ту саму хвилю нагло втворили ся двері і на порозі станув судовий урядник.

Живо підійшов до судії й шепотом сказав щось йому в ухо, а той звернув ся до присяглих і через хвилю нараджував ся із ними.

Між людьми вчинило ся замішане. Всім стало ясно, що та розмова судії із присяглими має щось спільного із розправою.

Всі вижидали розв'язання загадки. По хвилі судія приказав:

— Приведіть сюди того свідка!

Люди ще більше зацікавились.

— То се новий свідок явив ся? Що за один? В чию користь посвідчить? Чи його зізнанє змінить присуд?

Почувши слова судії, Олекса поблід. Не знав хто був тим новим свідком, але відчував, що грозить йому небезпека й благаючим поглядом вдивив ся в свого оборонця.

В ту хвилю втворили ся двері і в товаристві урядника увійшов якийсь мущина.

Олекса задрожав і смертельно збілів. Очі йому майже на верх вилізли. Із уст вихопило ся одно різке слово:

— Пропав!

І повалив ся на лавку, а сим себе зрадив.

Новоприбувший був якраз той подорожний, що із Астою і Олексою в одному поїзді до Медіоляну їхав. Був се той самий чоловік, що у Відни замість в другу клясу поїзду сів у третю а на першій стації, де поїзд задержав ся, пересів у віз, де застав вже Олексу і Асту.

Був се одинокий чоловік, якого Аста могла подати, як свідка, що Олекса тоді як раз був із ними в одному возі.

Прокураторія оповістила в ріжних письмах, щоб той подорожний явив ся перед судом і зложив своє зізнанє.

Через якийсь час ніхто не зголошував ся, аж отсе близько коло дванадцятої години явив ся. Був за границею, а вернув доперва перед кількома днями. Принагідно заглянув ту відозву і вважав своїм святим обов'язком ставити ся перед судом.

Він нічого не знав про намірений Олексою злочин, але ствердив, що Аста враз із ним їхала тим самим поїздом і в тому самому переділі. Пригадав собі ще, що Аста спала, що також годило ся із її зізнанєм. Вона сказала, що коли пробудила ся із одубіня, застала у возі якогось другого подорожного, однак не могла пригадати собі коли він всїв.

Із одубіня! — се було тяжке оскарженє проти Олекси а коли ще і новий свідок заявив, що і він після випитя вина, яке йому Олекса подав, також попав в одубіне, бу-

ло се достаточне, щоб його осудити. А тут ще і він самий зрадив ся криком.

Дотеперішня зима кров його опустила а почуте вини виразно на його лиці відбило ся.

І не диво — часто буває, що найбільш холоднокровні злочинці, зраджують себе, як нерозважні діти. Так було і тепер.

Колиб Олекса задержав був рівновагу і рішучо всьому заперечував, судії не моглиб були рішити ся чи признати його винуватим, чи ні, тимбільше, що зізнання свідків не були у всьому стійні.

Коли-ж після переслухання свідків, судія ще раз звернув ся до нього і заохочував щоб признав ся до злочину — Олекса зовсім охляв.

Очі спустивши в долину, відповідав на всі питання. Розказав також, що було причиною того злочину і як забрав ся його виконати.

Присяглі пішли ще раз на нараду. Але вже після кількох хвиль вернули до салі а їх осуд був:

— Винен!

По хвилі же підняв ся судія і видав присуд:

— Десять літ в'язниці!

Але ні один мускул не порушив ся на лиці Олекси. Коли судія, по звичаю, спитав його, чи має ще що сказати, він заперечив рухом голови і без спротиву дав ся перевести у в'язницю.

Навіть не глянув на Асту, коли виходив із судової салі.

Аста також підняла ся із свого місця. Була дуже бліда, але зовсім спокійна. Одна із шпитальних доглядачок, що відводила її до суду, вижидала її у сінях.

Коли тепер побачила Асту так блідою, вона з жалем спитала:

— Чи ви може зле почуваете себе?

— Я дуже змучена! — шепнула Аста беззвучним голосом а всівши в повозку, знеможена впала на подушки.

Коли її привезли до шпиталю вона ще лежала без тямки й мусіли її винести на гору.

Доперва після двох годин очутила ся, а була так знеможена, що не могла підняти ся із ліжка. Наче зовсім

